



muaLLIMOva HUTBa

MOĆ I NEMOĆ KOMUNIKACIJE

Suad MAHMUTOVIĆ

Hvala Allahu dž. š. koji nam je dao bolest da bi zdravlje imalo smisla, smrt da bi život imao smisla, onaj svijet da bi ovaj imao smisla.

Draga braćo!

Živimo u vremenu globalizacije, masovne komunikacije, elektronskih i pisanih medija, interneta, satelitskog praćenja objekata i lica, vremenu velikih komunikacijskih mogućnosti. Suvremeni oblik obrazovanja nudi predavanja putem video linka na velikim udaljenostima pa čak i polaganje ispita na takav ili sličan način. Ovo je vrijeme velikih gradova u kojima žive mali ljudi, velikih zgrada koje trebaju poručiti čovjeku kako je sićušan u odnosu na tako silne građevine, vrijeme u kojem je čovjek objekt a ne subjekt događanja, vremenu velikih gužvi i vreve u metropolama, ali i vremenu usamljenih ljudi.

Pitamo se može li čovjek u tolikoj gužvi biti usamljen. Naravno da može. Lijepo je kazano da ljudi na Zapadu često boluju od teže bolesti nego siromašni afrički narodi. Naša guba se zove usamljenost.

Koliko danas ima neposredne ili direktne komunikacije? Ima li tople ljudske riječi?

Obratite pažnju i u vrijeme blagdana kada nam na mobilne telefone dođu silne poruke, koje su dosta dobro sročene i nakićene, ali nemaju duše. Pošiljalac će istu poruku poslati na više primalaca. On jednostavno nema vremena da razmisli o svakome kome poruku šalje. Danas ljudi žure, brzo žive, nemaju strpljenja da saslušaju sugovornika. Danas gotovo niko nikoga ne sluša. Moć dijaloga je u slušanju a ne u govoru

A Muhammed a.s. najveći uzor, *nikada nikog nije prekidao u govoru, kada je s nekim razgovarao gledao ga je u oči, pri susretu i rukovanju nikada nije prvi povlačio ruku da ne bi povrijedio sugovornika, nikada nije odbio ničiju molbu, prihvatao je svačiju ispriku...*

Kakav je odnos Gospodara nebesa i zemlje prema čovjeku? Čovjek je *halifa* – vladar na zemlji, - *Mi čovjeka stvaramo u skladu najljepšem*. Jedino njemu je data sloboda izbora, sva druga bića se automatski pokoravaju Bogu. Otuda i posebna nagrada onima koji su svjesni Boga. Svi smo predmet stalne Allahove dž.š. brige i pažnje. Kur'an časni u suri Kijameh kaže:

"Kunem se Danom kada smak svijeta nastupi. I kunem se dušom koja sebe kori. Zar čovjek misli da kosti njegove nećemo sakupiti ?!"

* Hutba je održana u u džamiji kompleksa Islamskog pedagoškog fakulteta u Bihaću

Naprotiv, Mi možemo izravnati jagodice prstiju njegovih".

Znamo da ovdje Kur'an govori o papilarnim linijama koje su otkrivene početkom prošlog stoljeća. Također smo svjesni njihovog značaja. Ne postoje dva čovjeka koja imaju iste papilarne linije. Ni blizanci, koje samo rođena majka može razlikovati, nemaju iste ove linije. Šta nam to govori? Mnogo! A između ostalog i to da nam je Allah dž.š. svima dao osobni biljeg ili pečat. Allah stalno brine o svakome od nas ponaosob, čuva nas i štiti, zna naše namjere, On sve vidi, jer ako mi Njega ne vidimo, On nas vidi- *On je o svemu obaviješten, - Ni list sa grane ne padne a da Allah ne zna, - On zna šta u svojim dušama krijemo i što javno činimo.* Božiji poslanik a.s. kaže:

"Niko od vas neće umrijeti a da Allah sa njim neće nasamo razgovarati, između čovjeka i Boga neće biti posrednika, i reći će mu (Allah dž.š.) nisi radio shodno svome znanju".

Braćo! Svi ćemo pojedinačno pred Boga gdje će nam biti predočena knjga naših djela. Taj susret za vjernika će pricinjavati radost. Neka lica će toga dana biti radosna a neka uplakana. Dakle svako ima potrebnu pažnju i brigu od Onoga koji je sve stvorio.

Čovjek kroz dnevne namaze komunicira s Bogom, što u osnovi i znači riječ salat. Je li puno izdvojiti sat vremena za komunikaciju s Onim koji nam je najpreči? Mi, obični ljudi nećemo ići na putovanje u više nebeske duhovne dubine kako je to uradio Muhammed a.s. na miradžu. Naš miradž jeste naš namaz.

A kakav je odnos u našoj međusobnoj komunikaciji? Tu relaciju Bog je ostavio nama

samima. Primjetno je poslije rata da je dosta ljudi posvađano. Nerijetko čak i rođena braća ne govore.

Mi Bošnjaci smo mali narod, ali vrlo često se prilično komotno ponašamo. Trošimo ljude kao da nas ima na stotine miliona, a nema nas ni dva miliona od čega je gotovo pola u iseljeništvu. Posebno ovdje u Krajini imam potrebu pozvati na slogu. Svi smo se osvjedočili koliko klica zla može daleko otići. Mi Krajišnici smo specifični, prvo uradimo pa onda razmislimo. Svi drugi prvo razmisle o posljedicama pa tek onda nešto urade.

Zato braćo treba znati da smo stvoreni kako bismo se bolje upoznali, gradili jedinstvo među nama, poboljšali međusobnu komunikaciju. Čovjek se rađa sam i sam umire. Vjera nas uči da između ta dva trenutka, toliko presudna u našim životima, nikada nismo sami.

Čovjek je društveno biće, biće zajednice. Zato nastojte život organizirati tako da i radost i tugu imate s kim podijeliti, jer, radost nije radost ako se nemate s kim radovati, a tuga je teška ako je nemate s kim podijeliti. Imamo pravo na bolju budućnost, ali ona dobrano ovisi o nama samima.

Poštujmo starije i budimo samilosni prema mlađima. Volimo i poštujmo ljude, to će nam se sigurno vratiti. Nemojte mrziti ljude, jer će mržnja prije uništiti vas, nego onoga kome je namijenjena. Radimo za ovaj svijet kao da ćemo na njemu vječno ostati a za onaj kao da ćemo sutra umrijeti. Čuvajmo ovu zemlju, jer mi druge nemamo.

Molim Boga da nas u tome pomogne.
Amin!

O HUTBI:

Čovjek je i biće komunikacije. On je sposoban i pozvan da uspostavlja raznorodne odnose, pa tako i posrednu i/li neposrednu komunikaciju sa svojim okruženjem, s drugima. U tu svrhu Bog Višnji mu je dao dar govora koji ga, zajedno s razumom, uzdiže na stupanj kojeg nemaju druga Njegova stvorenja.

Međutim, u moderno vrijeme, iako postoje brojne pretpostavke da komunikacija među ljudima bude intezivirana i blagodarna, svjedoci smo zastrašujuće usamljenosti i otuđenosti modernog čovjeka, što se s pravom smatra opasnom bolešću našeg života.

Imajući u vidu ovu novu pošast koja opasno razara odnose među ljudima i ugrožava njihovu zajednicu, sasvim je logično da su odgovorni ljudi, pojedinačno i skupno, sve više zabrinuti i da, shodno tome, čine sve što je u njihovoj moći da živa djelotvorna komunikacija među ljudima bude sačuvana.

I hatibi i vaizi (propovjednici petkom u našim džamijama) imaju, uz društvenu, i vjersku obavezu da s minbera i ćursa tretiraju naznačenu temu odašiljući na taj način "poziv u život" jer oni tako ustvari izvršavaju amanet hutbe, tog moćnog medijskog sredstva koje najneposrednije i najdjelotvornije utječe na ljudski razum, srce i dušu. Inače hutba treba biti životna, u duhu vremena koje živimo, da odražava našu realnost, nudi odgovore na naše probleme i zapitanosti i rješenja na izazove s kojima se susrećemo.

Hutba "Moć i nemoć komunikacije" udovoljava ovom osnovnom cilju jer ona je i angažirana i motivirajuća; ona pomaže slušateljima da svoje vjerovanje povežu sa stvarnošću koju zaista žive, sa svim njezinim sadržajima, među koje spada i problem komuniciranja među ljudima danas.

Na osnovu gore iskazanog ovu hutbu sa osobitim zadovoljstvom preporučujem jer sam uvjeren da će njezina poruka, ovako dobro osmišljena i sročena, uz nadu da će je dotični hatib umješno i izreći, ostaviti snažan dojam na razmišljanje, osjećanja i volju svih onih koji je budu dobro saslušali.

Mehmedalija HADŽIĆ

O HUTBI:

1. Uvod

Hutba je živi govor prisutnim ljudima. Da bi se o nekoj hutbi mogla iznijeti objektivna ocjena potrebno je prisustvovati njenoj interpretaciji. Prenošnje hutbe iz forme živog govora u formu pisane riječi uveliko mijenja njeno lice. Autor hutbe bi to morao imati na umu prilikom prihvatanja da njegova hutba bude javno predstavljena u formi pisane riječi.

2. Opći podaci

Čitateljstvo treba znati da je tekst hutbe dat na (pr)ocjenu uz naznaku da je hutba održana u gradskom ili seoskom džematu, bez imena hatiba. Prema tome, cilj je da se iznese kritička analiza sadržaja hutbe.

Podatak o mjestu održavanja ove hutbe ukazuje na to da je ona prvenstveno namijenjena slušateljima akademskog obrazovanja i gradskom stanovništvu.

3. Analiza

3.1. Zadana tema

Naslov ukazuje na to da bi hatib s ovom hutbom mogao imati za cilj sagledavanje komunikacije kao društvene pojave, te uz isticanje izuzetne razvijenosti komunikacijskih sistema i mogućnosti, ukazati na posljedice koje svjedoči današnji čovjek. Međutim, čini mi se da interpretirani sadržaj slušateljima hutbe nije ponudio jasnu, argumentovanu i razložnu sliku o „moći i nemoći“ komunikacije. Ako je bio cilj ukazati na konkretan društveni problem u Krajini („posvađanost“) i pozvati na popravljjanje međuljudskih odnosa („pozvati na slogu“), što bi se moglo zaključiti iz završnog dijela hutbe, hatib nije imao potrebu posezati za terminima kao što su „globalizacija“, „masovna komunikacija“, „internet“, „satelitsko praćenje objekata i lica“... Nije imao potrebu za uvodom koji će kod slušatelja pobuditi iščekivanja odgovora kojih neće biti, uvodom koji će ih više udaljiti nego približiti onome što je kazano u završnom dijelu hutbe.

3.2. Struktura, sadržaj i jezik

Uvodna rečenica nije povezana sa onim što slijedi u hutbi i neadekvatna je zamjena za uobičajeni sadržaj samog početka hutbe. U uvodnom dijelu, koji je predug, mnogo je uopćenih fraza i konstatacija koje ne mogu ostvariti efekat angažiranosti slušatelja. U nastavku imamo iznenadni sadržajni lom kad hatib ostavlja pitanje komunikacije i govori o čovjekovoj osobnosti i njegovom odnosu prema Bogu, dž.š. Šta se ovim dijelom hutbe htjelo postići u okviru naznačene teme? To se iz konteksta teško može zaključiti.

Tek u završnom dijelu hutbe hatib se uspijeva djelimično vratiti svojoj temi i krenuti ka osnovnom cilju svoje hutbe. No, do tada je već uveliko potrošio vrijeme, a vjerovatno i strpljenje džematlija, pa žuri ukazati na potrebu lijepog međuljudskog odnosa. U ovom dijelu osjeća se velika praznina zbog nedostatka ajeta i hadisa koji bi snažno podržali ove vrijednosti, a samim tim i osnažili upućene savjete.

Hutba podrazumijeva tačan, jasan i tečan govor. Ona slušateljima treba donijeti inspiraciju i poticaj na dalja razmišljanja, analize i sinteze iznesenih misli koje će ih odvesti kvalitetnom samoizgrađivanju. Ne bi trebala otvarati sumnje i nedoumice kao što se to može dogoditi ako hatib za međuljudsku komunikaciju kaže: „Tu relaciju Bog je ostavio nama samima.“, a odmah nakon toga konstatuje kako je „poslije rata ... dosta ljudi posvađano“.

4. Preporuka

Lijepa, bliska i sadržajna komunikacija među ljudima je važna tema i o njoj je uvijek zahvalno, a nikad suviše govoriti. Baš zbog toga, na ovu temu treba govoriti s puno argumentacije koju nam u obilju nudi Kur'an i Sunnet.

Ibrahim BEGOVIĆ

ALLAHOVA MILOST I OPROST

Bedirhan HADŽIĆ

Hvala i zahvala pripadaju samo Allahu, Gospodaru svih svjetova, Vladaru Dana sudnjeg.

Salavat i selam na njegova miljenika i Poslanika Muhammeda, a.s., koji nam je vjerno i tačno dostavio Allahovu riječ, koja je uputa ka pravom putu do konca svijeta.

Božiji mir i spas na naše bošnjачke šehide koji dadoše svoje živote za odbranu naše časne vjere i naše domovine.

Braćo moja u vjeri, budite ponosni i sretni što ste muslimani i što pripadate ummetu Muhammeda, a.s., koji je bio najbolji i najodabraniji Allahov rob. Ponosni budite, jer pripadate časnoj vjeri Muhammedovoj, koju je Bog dragi stvorio i On njome bio zadovoljan da nam bude vjera. Sretni budite, jer živjeti u Islamu, znači uvijek biti na dobitku. Kako je to naš Poslanik kazao: "Musliman je uvijek na dobitku. Kad ga snađe nešto dobro on zahvali i bude nagrađen, a ako ga snađe neko zlo on se strpi i opet bude nagrađen." Ovakvim postupanjem i Bog s nama zadovoljan i mi s Njim zadovoljni, a toj grupi ljudi pripadaju samo oni koji su pravi, iskreni vjernici.

Braćo moja, mi smo ljudi. Ljudi su griješna bića, sklona pogreškama i nemaru, ali

u toj činjenici se i krije prava vrijednost ljudi i uzdizanje iznad ostalih bića, jer Poslanik veli: "Kada bi svi vjernici bili bezgriješni, Allah bi stvorio drugi narod koji bi griješio i kajao se Allahu."

Iz ovog hadisa zaključujemo da Allah posebno voli one koji priznaju svoje pogreške i koji se Allahu često kaju. Međutim, ne smijemo ovu poruku shvatiti kako je lijepo griješiti, jer i sam Poslanik je u stvarima vjere bio bezgriješan ali se ipak Allahu obraćao i sedamdeset puta dnevno tobe - istigfarom i dovom za oprost. Koliko bismo onda ti i ja moj ahababu trebali puta da molimo Allaha da nam oprost?

Kada je grijeh u pitanju, onda je važno kazati da ne postoji toliko velik grijeh i duhovno beznade iz kojeg nema izlaza, osim širka. Zato mudri Lukman savjetuje svoga sina: "I kada Lukman reče sinu svom, savjetujući ga: O sinko moj ne smatraj nikog Allahu ravnim, zaista je mnogobojstvo veliki grijeh." (Lukman, 13)

Zato brate moj, ne gubi nadu u Allahovu milost, koja nema granice, ma šta si učinio pokaj se Allahu i kani se tog grijeha i biće ti, ako Bog da, oprošteno. Allah kaže:

"Milost Allahova je doista blizu onih koji dobra djela čine" (A'raf, 56.)

* Hutba je održana u džematu Jasikovac, Teočak

"Ko žudi da od Gospodara svoga bude lijepo primljen neka čini dobra djela" (Kehf, 110.)

""A milost Allahova obuhvata sve." (A'raf, 156.)

Kada vidimo sve ovo navedeno, onda nam je jasno da nemamo pravo nikog osuditi ko je ušao kroz vrata oprosta u ovu divnu vjeru Allahovu, makar on to učinio i jučer ili danas. Poslanik veli: "Allah prima pokajanje svoga roba sve dok mu duša ne počne izlaziti." Musliman ne smije biti sebeb ljudskoj propasti i stranputici. On treba biti podstrek drugom insanu da se približi Allahovoj vjeri i da u njoj nađe spas. Posebno se to odnosi na nas Bošnjake, koji danas živimo tu gdje živimo u okolnostima u kojim živimo, okruženi moralnom i svakom drugom devijacijom. Uz sve ono što smo preživjeli u periodu agresije i uz sve žrtve koje smo podnijeli, imamo moralnu i ljudsku obavezu da se osvrnemo na običnog čovjeka koji luta i da mu pružimo ruku spasa, a ne da ga svojim indolentnim ponašanjem i odnosom, ne daj Bože udaljimo od puta spasa. Mi trebamo biti spremni da oprostimo čovjeku kako bi Bog dragi oprostio i nama samima.

Ne tovarimo sebi tuđe terete na vrat i ne dajmo šejtanu da nas zavara. Ne dozvolimo da budemo bliže Iblisu nego Onom ko nas je stvorio i koji je život u nas udahnuo.

Ne govorim sve ovo da nas obeshrabrim već, naprotiv, da u svakom od nas probudim nadu u Allahovu milost i oprost. Allah je kadar preko hrđavih postupaka prijeći i sve nam oprostiti, samo ako sami to želimo i tražimo od njega, bez primjese licemjerja.

Da bih potkrijepio sve ovo što govorim, navešću jednu predaju od hazreti Alije, koja govori tako slikovito o veličini Allahove milosti i njegove ljubavi prema pokajnicima.

Hazreti Alija pripovijeda: "Kada je Allahov Poslanik, a.s., pobratimio muslimane, pobratimio je Seida b. Abdurrahmana i Saleba Ensariju. U to vrijeme desio se pohod na Tebuk (čuvena bitka) pa Seid krenuo u borbu, a Saleba je pazio nj porodicu i brinuo se o njoj, nadajući se Allahovoj nagradi. Jednom je Saleba došao u kuću i došao mu je Iblis, lanetullah, i rekao mu: "Pogledaj iza zastora." Saleba je podigao

zastor i ugledao ženu svog pobratima. Ona je bila lijepa i on nije mogao da se suzdrži, te ju je počeo napastvovati. Ona je rekla: "Saleba, nisi očuvao čast svoga brata, koji je otišao da se bori na Allahovom putu." Onda je Saleba počeo da proklinje samog sebe i pobjegao je u brda. Počeo je vikati: "Bože moj, Ti si Ti, a ja sam ja. Ti si onaj koji stalno prašta, a ja onaj koji stalno griješi!"

Kada se Vjerovjesnik vratio iz bitke, sva su braća pohrlila svojim pobratimima, ali Seida nije dočekao njegov pobratim.

Seid je otišao kući i upitao za svog pobratima, a žena mu reče: "On je zaronio u more grijeha i pobjegao u brda". Seid je otišao da traži svog pobratima i našao ga je kako leži okrenut prema zemlji, glave pokrivene rukama i kako viče: "Kojeg li samo poniženja za onoga koji griješi prema svome Gospodaru." Seid mu reče: "Ustani brate, šta te je dovelo u ovaj položaj?"

On mu reče: "Neću ustati, osim ako me ne povedeš kao što se vodi ponizni rob vratima svoga gospodara (kao psa)." Seid je uradio onako kako je Saleba zahtjevao i doveo ga je do njegove kćerke i ona ga je odvela do h.Omera. On je ušao kod njega i kazao mu: "Napastvovao sam suprugu svoga pobratima, dok se on borio na Allahovom putu. Ima li kakve nade da mi se primi moje pokajanje?" Omer poskoči i reče: "Izlazi od mene dok te nisam uhvatio za kosu. Izlazi od mene, tvoje pokajanje kod mene ne vrijedi, nikad ti neću oprostiti."

Kada je Saleba otišao od Omera otišao je kod Ebu Bekra, a kasnije i kod Alije kod kojih je naišao na identičnu reakciju.

Nakon što je reakcija najboljih ashaba bila takva Saleba pada u očaj i beznade i odlazi Poslaniku nadajući se da će kod njega biti bolje sreće. Kada je ušao kod Pejgambera on mu kaza: "Podsjetio si me na džehenemske lance i okove." Saleba reče: "Allahov poslaniče žrtvovao bih za tebe i oca i mater. Napastvovao sam suprugu svoga pobratima dok je bio na Allahovom putu. Ima li za mene oprosta?" Vjerovjesnik mu reče: "Izlazi od mene, za tebe nema tevbe kod mene!"

Saleba odatle otrča u brda i reče: "Šta ćeš Ti sa mnom učiniti Gospodaru, osim što ćeš

reći na moju dovu da ili ne. Ako kažeš ne, koje li nesreće, a ako kažeš da blago li se meni."

Pripovijedanje se nastavlja tako što Allah šalje svog meleka Poslaniku, koji ga pita: "Uzvišeni Allah te pita: Ko stvara robove Ja ili ti?" Poslanik odgovara: "Ti ih stvaraš Gospodaru."

Melek reče: "Silni ti poručuje: 'Obraduj moga roba time što sam mu oprostio.'"

Poslanik šalje h. Aliju i Selmana da nađu Salebu. Otišli su u brda i sreli jednog pastira. Pitali su ga: "Da li si vidio jednog Poslanikovog ashaba?" Čobanin odgovori: "Vjerovatno tražite onoga koji bježi od Džehenema?" Oni rekoše da baš njega traže i da im pokaže put gdje je on. Čobanin reče: "Kad nastupi noć, on dolazi u ovu dolinu pod ovo drvo uzvikujući: 'Kojeg li poniženja i sramote za onoga za onoga ko se ogriješi prema svome Gospodaru.' Oni dočekaše noć i obradovaše Salebu riječima da mu je Allah oprostio."

Prispjeli su na sabah namaz u džemat. Klanjajući u zadnjem safu i slušajući Allahove riječi: "Zaokuplja vas nastojanje da što imućniji budete sve dok grobove ne naselite..." Saleba napusti ovaj svijet. Kada su sutradan ponijeli Salebu ka mezarju Poslanik ga je pratio do same

ivice kabura, hodajući na prstima. To je primjetio h. Omer pa je upitao Poslanika zašto je to učinio, a on odgovori: "Omere nisam mogao da spustim stopala na zemlju od mnoštva meleka."

Ova predaja uistinu toliko toga kazuje o beznađu i dubini grijeha koju Allah dž.š. sa lahkoćom prašta onome ko mu se iskreno pokaje. Zato braćo prigrlimo Allahov oprost i milost bez razmišljanja, jer niko ne može znati kada ga očekuje susret sa Allahom i kada ga očekuje polaganje računa za ono što je činio.

Završićemo sa divnim Allahovim riječima sure Ali Imran, gdje Uzvišeni veli: "I za one koji se, kada grijeh počine ili kada se prema sebi ogriješe, Allaha sjete i oprost za grijehe svoje zamole - a ko će oprostiti grijehe ako ne Allah? - i koji svjesno u grijehu ne ustraju. Njih čeka nagrada - oprost od Gospodara njihova i džennetske bašče kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno ostati, a divne li nagrade za one koji budu tako postupili!" (Ali Imran, 135, 136.)

Molimo Allaha da nam ukaže na put spasa i oprosta i da budemo od onih koje će znati i pominjati oni što dolaze i ostaju i poslije nas.

AMIN!

O HUTBI:

Ova hutba je tipičan primjer klasične hutbe, korektno napisane i obrazložene, s uvodom, razradom teme i zaključkom. Kao takva, hutba je primjerena svakom vremenu i mjestu, jer je i tema „Allahova milost i oprost“ takvog karaktera.

Ovako koncipirana, hutba privlači pažnju i sa zanimanjem se sluša i prati. Tome doprinose citirani ajeti i hadisi, posebno onaj duži hadis koji zorno odslikava unutarnju dramu ashaba Saleba koji je, nakon počinjenog grijeha, napastovanja na ženu svoga pobratima koji se otišao boriti na Allahovom putu, pao u dubok očaj i beznade. I nakon što je shvatio da je pogriješio, iskreno se pokajao i vratio svome Gospodaru.

Iz ovog primjera se da zaključiti da je čovjekov položaj na ovom svijetu u stalnoj mijeni. I njegovo vjerovanje je tako: ono može rasti ili se smanjivati. Zato se od čovjeka očekuje, kada učini bilo kakav grijeh, da prizna svoje posrtanje i moli za oprost od Allaha Svevišnjeg Čija milost obuhvaća sve i pretiče Njegovu srdžbu.

Noseći ovakvu poruku, hutba ima svoju vrijednost i preporučuje se za objavljivanje.

Mehmedalija Hadžić

O HUTBI:

1. Uvod i opći podaci

Hutba je, kako sam informisan, održana u seoskom džematu i hatib je, čini se, to imao u vidu prilikom njenog pripremanja i interpretiranja. On na momente kroz sugestivna pitanja, koja zapravo i ne traže odgovor, želi ostvariti direktnu komunikaciju sa slušaocem hutbe: "Koliko bismo onda ti i ja moj ahababu trebali puta da molimo Allaha da nam oprost?" Time vjerovatno želi postići efekat veće zainteresovanosti i uključenosti džematlija.

U Kur'anu, a.š., na mnogo mjesta govori se o oprost i milosti i gotovo u svakom slučaju se tim redoslijedom pominju ovi pojmovi. Taj redoslijed bi trebalo prihvatiti i poštovati i u slučaju imenovanja teme hutbe, pa bi bilo bolje kazati Allahov oprost i milost.

2. Analiza

Prvi dio uvoda hutbe sadrži uobičajeni govor zahvale i pohvale Allahu, dž.š. i salavate na Njegovog Poslanika, a.s., što je lijepo praktimirati, pored ostalog i zbog odgojnog djelovanja na džematlije. U drugom dijelu uvoda hatib želi pobuditi osjećaj ponosa zbog pripadnosti islamu što, također, ima svoj pozitivan učinak. Međutim, hatib nakon ovakvog uvoda "iznenadno" prelazi na razradu teme svoje hutbe gdje razmatra čovjekovu sklonost grijehu, pogreškama, nemaru i Allahovu, dž.š., milost i oprost. Zbog toga drugi dio uvoda nije u kontekstu govora koji slijedi. Taj govor će zbog nedorečenosti donijeti i nekoliko kontradikcija, kao npr. "Ljudi su griješna bića, skolona pogreškama i nemaru, ali u toj činjenici se i krije prava vrijednost ljudi..." Hadis koji je uzet kao argument za ovakvu konstataciju nevješto je upotrijebljen u ovom kontekstu kao i zaključak koji je izrečen, što je, na izvjestan način zapazio i sam autor, pa vrši odgovarajuću korekciju u smislu da "ne smijemo ovu poruku shvatiti kako je lijepo grijehiti..."

Da bi pružio impresivnu i snažnu sliku Allahove, dž.š. milosti i oprosta, hatib se odlučuje navesti jedno duže predanje hazreti Alije o događaju sa jednim ashabom. Odabir ovog primjera ne smatram sretnim rješenjem za ovu temu iz više razloga od kojih ću navesti sljedeće:

- primjer je, nakon već održanog dijela hutbe, po trajanju svoje interpretacije dug i donosi puno dijaloga što otežava njegovo praćenje,
- primjer tretira vrlo osjetljivo područje grijeha i on se pojednostavljenom interpretacijom ne može kvalitetno poučno iscrpiti,
- vremenski, prostorni i sveukupni ambijentalni okvir u kojem se događalo ono što se navodi u primjeru ne može samo doslovnim prenošenjem poslužiti za uzimanje snažne poruke i pouke iz ovog slučaja u kontekstu naznačene teme hutbe.

Hatib nije mogao da se jasno opredijeli: govori li džematlijama o grijehenju onih koji nisu tu, a trebalo bi ih podučiti putu pokajanja i zadobijanja Allahove, dž.š. milosti, te ih podržati u povratku vjeri ili se neposredno obraća prisutnim džematlijama.

Dakako, nije neophodno govor postaviti isključivo naspram jedne od ovih grupa, ali je neophodno jezik i sadržaj adekvatno prilagoditi onome na šta se odluči. (Usporedi citirane ajete iz sure A'raf, 56 i 156 i rečenicu "...imamo moralnu i ljudsku obavezu da se osvrnemo na običnog čovjeka koji luta i da mu pružimo ruku spasa...")

U završnom dijelu hutbe donosi ajet koji je bi po svom sadržaju mogao biti moto hutbe i srž oko koje se mogla izgraditi osnovna poruka.

3. Preporuka

Govor o Allahom, dž.š., oprost i milosti je tema kojoj se treba često vraćati jer je to jedan od načina ozdravljenja čovjeka, njegovog duhovnog pročišćenja i vraćanja na ispravan put. Govor na ovu temu mora probuditi emocije, razmekšati okorjelost naslaga grijeha i potaknuti na pokajanje i povratak Allahu, dž.š., kojeg prati predanost, iskrenost i činjenje dobra. O ovoj temi možda je bolje diferencirano i ciljano, a ne uopćeno govoriti.

Ibrahim BEGOVIĆ

U PRILOG RASPRAVI O NAŠIM HUTBAMA:

Hutba kao pričanje neispričane priče BITI "SIN VREMENA" (IBNU-L-VAKT)

U prošlom broju *Muallima* (God. VIII, br. 32.) u novopokrenutoj rubrici *Muallimova hutba* objavljene su hutbe dvojice naših hatiba, Mehe efendije Šljive i Mevludina efendije Dizdarevića: *Poštuj Božije granice* i *Saobraćajna (ne)kultura i islam*. U istoj rubrici objavili smo i osvrte Muharema efendije Omerdića i Mustafe efendije Spahića na ove dvije hutbe. I, odmah želim kazati sljedeće. Treba pozdraviti spremnost naših hatiba da u *Muallimu* objave (i objavljuju) svoje hutbe i tako ih učine ne samo dostupnim pažnji šire (čitalačke) javnosti, nego i kritičkim osvrtima drugih naših hatiba, alima, džematlija, naših čitalaca. Posebno valja pozdraviti spremnost naših hatiba i alima, u ovom slučaju Muharema efendije Omerdića i Mustafe efendije Spahića, da se javno i kritički osvrnu na hutbe naših hatiba. To govori o spremnosti na odgovoran odnos. Budući da nam u Islamskoj zajednici, u cjelini uzevši, takav javni kritički i dijaloški pristup nedostaje, našu rubriku *Muallimova hutba*, prve dvije hutbe i osvrte na njih, smatram dobrim početkom.

I već na samom početku, dvije objavljene hutbe i ocjene, stavovi, mišljenja o tim hutbama, bar u naznakama, ukazuju na važna pitanja: koliko je hutba zahtjevna forma govora, kako različito gledamo na njenu poruku, koliko su naše percepcije, kriteriji, *ukusi* različiti, kako razumijevamo sadržaj, strukturu i moguće domete islamske poruke u cjelini i mnogo toga drugog. O svemu tome, i u vezi s narednim hutbama koje ćemo objavljivati na stranicama *Muallima*, očekujemo ocjene, stavove, razmišljanja, iskustva, poglede, analize, priloge raspravi naših imama, hatiba, muderrisa, profesora, ali i drugih pozvanih i kompetentnih čitalaca, odnosno slušalaca hutbi.

U ovoj prilici mene zanima ocjena Muharema efendije Omerdića koju je iznio o hutbi Mehe efendije Šljive, dakle njegova ocjena

spomenute hutbe u cjelini i posebno s obzirom na njegov stav da u hutbi nije trebalo citirati tri od deset zapovijesti iz izvora kršćanske religije (*ne ubij, ne kradi, ne čini preljub*), kao i stav da poruku hutbe nije trebalo temeljiti, preciznije bi bilo reći ilustrirati, jer se radilo samo o ilustracijama, u hutbi spomenutim primjerima iz svjetske književnosti. Odmah bih htio kazati kako nemam namjeru ulaziti u polemiku (sukob) s Muharemom efendijom Omerdićem. Izuzetno uvažavam njegov naučnoistraživački rad, kao što, uostalom, uvažavan i njegovo mišljenje izneseno u ocjenama hutbi o kojima je ovdje riječ. Činjenica da se s tim mišljenjem ne slažem ne proturječi tome da ga ne uvažavam. Naprotiv. Zapravo, želim samo potaknuti raspravu o nekim pitanjima koja su implicirana u takvom stavu, za koji sam, usput rečeno, siguran da ne predstavlja usamljeno mišljenje. Naime, smatram da je takav stav u značajnoj mjeri prisutan u našoj vjerskoj svijesti i našem ukupnom razumijevanju islama.

Prvo jedno malo objašnjenje. Osnovna poruka hutbe o kojoj je ovdje riječ, kao što sam već primjetio, temelji se na kur'anskim ajetima i hadisima. Za naš kontekst manje je važno to što ta osnovna poruka nije da se ne ubija, ne krade, ne čini preljub itd., nego da čovjek treba poštovati granice, da je njegov moralni bitak negativno određen granicama odnosno zabranama, a to znači da su negativne dužnosti primarne: sveto i zabranjeno predstavljaju istu sferu, istu zonu. Ovdje je važan drugi aspekt. Kad hatib (Meho efendija, u našem slučaju), nakon kur'anskih ajeta i hadisa na kojima zasniva normativno važenje poruke (da se poštuju granice), navede još da se isti takav princip, odnosno zabrana (kršenja granica) slijedi (nalazi) i u (svim) drugim (objavljenim) religijama i kad osnovnu poruku još ilustrira i s primjerima iz svjetske književnosti, on time, pojednostavljeno formulirano, hoće da kaže: Naša nam vjera (islam) kaže: "Ne ubij!" – i to je univerzalna moralna norma, poznata i prihvaćena i u drugim vjerama, kulturama, tradicijama. Hatib na takav način slijedi isti onaj postupak univerzaliziranja, koji je, doduše, postavljen u nekoj formi apriornog važenja, a nije formalno-logički izveden, prisutan

u mnogobrojnim kur'anskim porukama, odnosno njihovim formulacijama, kao što je npr.: "Propisuje vam se post kao što je bio propisan i onima prije vas da biste bili bogobojazni" (El-Bekare, 183); u kur'anskim riječima "kao što je bio propisan i onima prije vas" sadržan je postupak onog univerzaliziranja koje predstavlja i intenciju navođenja ilustracija iz kršćanstva i svjetske književnosti u hutbi. (Taj princip univerzaliziranja višeznačno je sadržan u islamskoj Poruci, mada ga se ne smije brkati s iskušenjem apsolutiziranja vlastitog stanovišta koje je sadržano u opasnosti da svoje osobno razumijevanje nekog islamskog teksta, izvora, pojma, značenja *podmećemo* pod sami normativni sadržaj i univerzalnu poruku islama. To je, međutim, drugo pitanje, koje ne ulazi u našu raspravu.) U načelnom smislu, stav koji zastupa Muharem efendija Omerdić mogao bi biti formuliran na sljedeći način: Budući da je islam jedina ispravna božanska objava i istina, muslimani kao njeni baštinici, a to tehnički znači oni koji tumače poruku islama, ne trebaju (jer za to nema potrebe) uzimati u obzir sadržaje, poruke, ilustracije iz drugih religija, niti iz duhovnih iskustava drugih kultura, naroda i ljudi, pa tako ni iz svjetske književnosti.

U takvom stavu, samatram, sadržano je više problematičnih implikacija. Ovdje, ne iznoseći primarno i izravno svoju ocjenu o hutbi, želim pokušati kazati u čemu vidim problematičnost takvog stava. Ne mogu drukčije nego s cijelim malim nizom pitanja koja, ako su opravdana, već u sebi sadrže značajan dio odgovora, u njima se već odvija (ili se može odvijati) neko mišljenje. Drugim riječima, ukoliko ta pitanja prihvatimo, ona nas već upućuju u nekom pravcu. Ne skrećem bez razloga pažnju na to upućivanje. Pitanja koja ovdje pokušavam postaviti stoje u nekom unutrašnjem odnosu prema odgovorima i prema razumijevanju. Taj unutrašnji odnos sadržan je u tom upućivanju.

Naime, na jednoj strani, može li se, zaista, opravdati stav da za islamsko razumijevanje određenih životnih pitanja, za koncipiranje i komunikativno osmišljavanje odgovora na izazove i zadaće islamskog odnošenja prema svijetu i životu nije potrebno, korisno i poticajno nikakvo

referiranje na *druge*? Zašto se Bog u Kur'anu često obraća (u principu, uvijek) svim ljudima, a ne samo muslimanima? Šta znači kur'anski ajet u kom se kaže "O ljudi! Mi smo vas od muškarca i žene stvorili i plemenima i narodima vas učinili da biste se upoznawali! Od vas je kod Allaha najplemenitiji onaj koji se Njega najviše boji. Allah sve zna i obavješten je" (El-Hudžurat, 13)? U čemu se sastoji međusobno upoznavanje koje se zahtijeva u ovom kur'anskom ajetu? Nalaze li se u kur'anskom tekstu dijaloška mjesta i uporišta? Ili je sve kritika, odnosno polemika protiv drugih? *Govore* li u Kur'anu samo muslimani? Ili do riječi *dolaze* i drugi? Zašto u Kur'anu Božiji poslanici razgovaraju sa svojim suvremenicima koji (često) nisu muslimani? Još bliže, zašto nam Bog u Kur'anu neke poruke/istine kazuje razvijajući ih, takoreći, odvijajući/odmotavajući ih (kao klupko) kroz razgovor neka dva kur'anska lika koji stoje na suprotstavljenim pozicijama? Zašto bi inkluzivistički pristup i pozivanje (i) na druge bio znak slabosti, nedostatka, relativizma? Jesu li partikularizam, ekskluzivizam, monološki postupak znakovi veličine, univerzalnosti. Je li unutarnja monološka strukturiranost naše islamske svijesti znak sigurnosti ili nesigurnosti? Je li monolog kur'anski pripovjedni i metodički postupak? Šta znači izreka koja se pripisuje poslaniku Muhammedu, alejhis-selam: "Tražite znanje, pa makar i u Kini"?

Na drugoj strani, šta treba biti sadržaj islamskog znanja? Šta treba, principijelno gledajući, biti sadržaj imamskog znanja i, sljedstveno tome, imamske, odnosno poruke hutbe? Ulazi li u to znanje i tu poruku ne samo poznavanje drugih nego i znanje drugih, a to znači, najmanje, upućenost u sve bitne vidove povijesnog svijeta u kom se nalazimo? Kako, uostalom, bijaše – aorist je dušu dao za ovu rečenicu – u tom pogledu u prošlim vremenima? Otkuda *israilijati* u muslimanskoj interpretativnoj tradiciji, otkuda tragovi indijske, iranske, kineske, grčke i drugih kultura u muslimanskoj tradiciji? Šta danas mjerodavno čini naš povijesni svijet? Koje tradicije, kulture, civilizacije, običajnosti, iskustva? Koje interakcije, međusobne uvjetovanosti, povezanosti? Živimo li danas (i mi slušaoci hutbe)

samo u *svom svijetu*, u *svojoj zajednici*, odvojeno, paralelno i neovisno o drugim svjetovima, zajednicama? Ili živimo u svijetu koji čini mnogo različitih svjetova, iskustava, tradicija? Može li danas islamska poruka isključivati druge, njihova iskustva, njihove perceptivne ukuse, njihova očekivanja, njihova pitanja, njihove kulturnopovijesne pozicije i horizonte?

Ono što pokušavam kazati i, nadam se, djelimično uspijevam s malo riječi, sadržano je, doduše u neuporedivo kraćem obliku, u sintagmi koju se može sresti u muslimanskoj tradiciji da u razumijevanju životnog svijeta valja biti *sin svoga vremena (ibnu-l-vakt)*. To ne znači – treba li pojašnjavati? – povijati se za svakim vjetrom, ići za modom trenutka. To znači imati sluha za svoje vrijeme, probleme svoga vremena, za konstelaciju u kojoj se u našem vremenu nalazimo mi, islam i svijet. Samo Bog, Koji je svjetlost Nebesa i Zemlje, nije ni istočno, ni zapadno. Sve drugo što se kreće, nebeska tijela, Zemlja, život, povijest, čovjek, u kretanju dolazi u različite konstelacije: jedna te ista stvar jednom nam je sa desne strane, na jugu, blizu, s lica, a drugi put sa lijeve strane, na sjeveru, daleko, s naličja. Biti *sin svoga vremena* znači imati životni odnos prema Stvarnosti kako se ona javlja u vladajućoj konstelaciji. Konačno, na značenjskoj ravni, relevantnoj za naše pitanje, biti *sin svoga vremena* znači ne pričati ispričane priče. Nije riječ, razumije se, samo o verbalnom u tom našem pričanju ispričanih priča. Naš (vjerski) život, naše životno odnošenje prema islamu, najčešće je locirano u nekim prošlim/završenim obrascima, u nekim ispričanim pričama.

Sve su to pitanja koja zapravo *odgovaraju* na osnovna i principijelna pitanje: Šta treba biti sadržaj poruke hutbe, kako taj sadržaj treba koncipirati i kako tu poruku treba uputiti njenim slušaocima? A njeni slušaoci u prvom su redu, razumije se, muslimani. Samo, to su muslimani koji, u sve većoj mjeri i obimu, svoj život žive prema pripovjednom obrascu, u odnosu na koji su stare pripovjedne strukture i forme nedorasle, strane, mrtve i, konačno, životno nevjerodostojne. I samo što islamska poruka

(pa i poruka hutbe) uvijek principijelno govoreći mora sadržavati *znanje* koje se, u stanovitom smislu, nalazi na granicama imanentnog auditorija, na granicama našeg vremena. Islamska poruka (hutbe) ne treba sadržavati samo ono što ljudi već otprije znaju, samo ono što u kvantitativno smislu dopunjava njihovo znanje, što se količinski nadodaje njihovom znanju i što se uklapa u njihov naviknuti i zatvoreni obrazac znanja. Islamska poruka (hutbe) treba pokretati, poticati ka onome znanju s kojim odgovaramo na nadolazeća pitanja s kojima pričamo našu neispričanu priču. Takvo bi, naprimjer, znanje bilo, ili bi moglo biti, ono o kome se u hutbi Mehe efendije Šljive daje natuknica, ono znanje koje nas stavlja pod snagu pitanja o modernoj biotehnološkoj znanosti (kloniranje životinja i ljudi, promjena spola, proimjena biološkog identiteta čovjeka, proizvodnja genetički modificirane hrane), pitanja koje nad našim vremenom lebdi kao veliki epohalni mač: Smije li, u znanstvenotehnološkom pogledu, čovjek sve što može? Gdje su granice? Možemo li, mi moderni ljudi, ponovo osjećati moralno vjerodostojan strah? Takvo bi znanje, naprimjer, bilo ono koje bi odgovorilo na pitanje o odnosu religijskog i hipokrizijskog u našem vremenu i u našem životu: Zašto se religijsko uvijek, a posebno danas, nalazi tako blizu opasnosti da isklizne u hipokrizijsko; je li za naš vjerski život konstitutivno licemjerstvo? Zašto nikako ne uspijevamo dospjeti do slobode, odgovornosti, zajednice? I da ne navodimo druge primjere, pitanja.

Već i kod ovih, i kod manje-više svega do sada rečenog, može mi se uputiti primjedba kako pitanje o hutbi dovedim u vezu s nekim mnogo širim i kompleksnijim pitanjima. Pretpostavljam još jednu primjedbu: na hutbu gledam u nerealnom, ideliziranom kontesktu, stvari na terenu stoje mnogo drukčije. U tom pogledu, mogao bih kazati samo još to da se s takvim (pretpostavljenim) primjedbama slažem. Samo što to ide u prilog zahtjevu da se, ukoliko ne želimo neki *status quo*, stvari se moraju tako, ili nekako tako, i postavljati.

Dževad HODŽIĆ

